

ตามรอยสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ จากคลองดำเนินสะดวก-ราชบุรีวัดศรีสุริยวงศ์

พระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ 4 ฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ (ข้า บุนนาค) บันทึกเหตุการณ์ในวันเปิดคลองดำเนินสะดวกไว้ความว่า "ครั้นมาถึงวันจันทเดือนเจ็ดขึ้นสี่ค่ำ พลมหาดเล็กท่านสมุหพระกลาโหม ไปเปิดคลองขุดใหม่ที่บางนกแขวก คลองนั้นได้ลงมือขุดเมื่อ ปลายปีชานอัฐศก ขุดตั้งแต่บางยางเมืองนครไชยศรีฝั่งตะวันออกไปตกคลองบางนกแขวก แขวงเมืองราชบุรี ยาวแปดร้อยยี่สิบเส้นกว้าง หก วาทุกหกศอกรวมค่าจ้างขุดค่าต่อไม้ เงินในพลมหาดเล็กท่านสมุหพระกลาโหมพันชั่ง ในหลวงพระราชทาน ธารณะด้วยสี่ร้อยชั่ง รวมเป็นเงินพันสี่ร้อยชั่ง ให้ชื่อคลองดำเนินสะดวก"

ผู้ช่วยศาสตราจารย์พิษณุ บางเขียว รองอธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จเจ้าพระยากล่าวว่า "นับย้อนอดีตไป 148 ปี เมื่อวันที่ 25 พฤษภาคม ปีพุทธศักราช 2411 เป็นวันที่ เปิดคลองดำเนินสะดวก โดย สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ครั้นท่านยังดำรงตำแหน่งสมุหพระกลาโหม ในสมัย รัชกาลที่ 4 ด้วยเหตุที่เป็นวันสำคัญในประวัติศาสตร์ วันเปิดคลองดำเนินสะดวก มหาวิทยาลัยราชภัฏบ้าน สมเด็จเจ้าพระยา จึงจัดกิจกรรมรำลึกถึงท่านด้วยการตามรอยสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ จากคลอง ดำเนินสะดวกไปถึงตัวเมืองราชบุรี ที่วัดศรีสุริยวงศ์ เพื่อเรียนรู้ ศึกษาผลงานและสิ่งเกี่ยวเนื่องกับท่าน"

สมปอง ดวงไสว คนดำเนินสะดวก เล่าให้ฟังว่า "คลองดำเนินสะดวก เป็นคลองขุด ขึ้นใหม่ เชื่อม แม่น้ำแม่กลองกับแม่น้ำท่าจีน ผ่านสามจังหวัดคือ ปากคลองดำเนินสะดวก อยู่ ที่บางยาง อยู่อำเภอบ้านแพ้ว สมุทรสาคร ยาวจนมาถึงกลางคลองวัดปราสาทสิทธิ์หลักห้าอยู่ในเขตอำเภอดำเนินสะดวก ราชบุรี และปลาย คลองออกแม่น้ำแม่กลองอยู่บางนกแขวก อำเภอบางคนที สมุทรสงคราม ตลอดคลองทุกช่วง 4 กิโลเมตรจะมี หลักคลองปรากฏอยู่ และแต่ละหลัก จะเกิดชุมชนจนเรียกบ้านย่านที่อยู่อาศัยริมคลอง ตามหลักตั้งแต่หลัก หนึ่งถึงหลักแปด"

สาเหตุที่ท่านขุดคลองดำเนินสะดวก สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ท่านได้ ความคิดร่วมสมัย ในเวลาเดียวกันที่ "เจ้าสัวอีม" พระภาชีสมบัติบริบูรณ์ (อีม พิศลยบุตร) คิด ขุดคลองภาษีเจริญ ซึ่งทั้งสองคลอง ได้รับพระบรมราชานุญาตจากรัชกาลที่ 4 ให้ขุดได้ ทำแผนการขุดคลองในเวลาเดียวกันในปีพ.ศ.2409 แต่ ปรากฏว่าคลองดำเนินสะดวกลงมือขุดและสำเร็จเปิดใช้ก่อน ผลของการขุดคลองดำเนินสะดวกทำให้การ คมนาคมระหว่างกรุงเทพฯกับราชบุรีสะดวกขึ้น เกิดเศรษฐกิจที่ดีขึ้น มีการใช้พื้นที่ในทางเกษตรกรรมและมี บ้านเรือน อยู่อาศัยสองฟากฝั่งคลอง จากประชุมพงศาวดาร ภาค 25 ความว่า "เมื่อปีชาร พ.ศ.2409 โปรดฯ ให้เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ ที่สมุหพระกลาโหม เบนแม่กองขุดคลองกว้าง 6 วาลึก 6 ศอก แต่แม่น้ำเมืองนครไชย ศรีที่ตำบลบางยางไปออกแม่น้ำเมืองราชบุรีที่ตำบลบางนกแขวกเป็นระยะทาง 840 เส้น เจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ (ได้จับที่วางทำนาในคลอง นั้นจึง) ออกค่าขุดคลอง 80,000 บาท เงินหลวง คงออก 32,000 บาท รวมเป็นเงิน

ค่าชุดคลองสั้น 112,000 บาท การชุดคลองนี้สำเร็จได้เปิดคลองเมื่อวันจันทร์เดือน 7 ขึ้น 4 ค่ำปีมะโรง พ.ศ.2411 พระราชทานนามว่า คลองตำเนิสวดก"

"บางนกแขวก" เป็นจุดปลายคลองดำเนินสะดวก เชื่อมต่อกับแม่น้ำแม่กลอง วิธีชาวบางนกแขวกบ้าน ปลายคลองในวันนี้ ตลาดบางนกแขวกเป็นที่เงียบสงบ ได้ไปกราบพระประธานในพระอุโบสถวัดเจริญสุขาราม ซึ่งในโบสถ์มีเพดานทำโค้งดั่งปะทุนเรือ จากนั้น ได้ออกมาที่ประตูน้ำบางนกแขวกซึ่งประตูน้ำนั้นได้สร้างขึ้นใน ปีพ.ศ.2451 ปลายสมัยรัชกาลที่ 5 ได้มีการสร้างประตูน้ำขึ้นที่ด้านท้าย คลองและทางด้านปากคลองคือ ประตูน้ำบางยาง เพื่อป้องกันมิให้น้ำเค็มเข้ามาถึงในคลองดำเนินสะดวก ซึ่งเป็นปัญหาต่อการทำเกษตรกรรม เมื่อเจอน้ำเค็มขึ้นถึง ในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้มีการทิ้งระเบิด ที่ประตูน้ำบางนกแขวก เพื่อตัดกำลังไม่ให้ ญี่ปุ่นขนส่งทางทหารได้ ถูกประตูน้ำเสียหาย ปัจจุบันยังมีลูกระเบิดให้ดูเป็นอนุสรณ์ ประตูน้ำ บางนกแขวก ยังเป็นประตูน้ำระบบเปิดปิดแบบเดิมใช้แรงคนหมุนเปิดปิดประตู ขณะที่ประตูน้ำ บางยางได้เปลี่ยนแปลงเป็น ระบบไฟฟ้าเปิดปิด หลังน้ำท่วมใหญ่ในปีพ.ศ.2554

จากนั้นจึงได้เดินทางต่อด้วยรถบัสตามเส้นทางเลาะเลียบริมแม่น้ำแม่กลอง ที่สองฝั่งฟากถนนจะเป็น สวนมะพร้าวที่ร่มรื่นร่มเย็นแลเห็นความเขียวชอุ่มของไม้ผลที่สำคัญของย่านสมุทรสงครามเข้าสู่เมืองราชบุรี จุดหมายแรกของการตามรอยครั้งนี้คือ "พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ราชบุรี" ที่มีอาคารตึกทำเนียบของท่าน สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ อยู่เบื้องหน้าพิพิธภัณฑ์ริมแม่น้ำแม่กลอง เป็นอาคารตึกแบบตะวันตก สร้างขึ้นก่อนปีพ.ศ.2416 ในรัชสมัย ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อใช้เป็นที่ทำเนียบของ สมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ผู้สำเร็จราชการแผ่นดินในสมัยต้นรัชกาลที่ 5 ต่อมาใช้ เป็น กองบัญชาการรัฐบาลมณฑลราชบุรี ปัจจุบันเป็นส่วนหนึ่งของพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ ราชบุรี ณ ทำเนียบแห่งนี้ได้มีการเสวนาถึงเรื่องราว ของสมเด็จพระเจ้าพระยาที่ราชบุรี

วงศ์ฉัตร ฉัตรกุล ณ อยุธยา นักวิชาการช่างศิลป์ ชำนาญการพิเศษ กองโบราณคดี กรมศิลปากร เล่า ให้ฟังว่า "อาคารรุ่นเดียวกันกับทำเนียบสมเด็จพระเจ้าน้องยาญนี้อยู่ที่เมืองแพร่ เป็นแบบเดียวกัน ส่วนที่เห็น ปัจจุบันมีการ ต่อเติมในภายหลัง และการวางบันไดขึ้นทางเดียว นั้นน่าจะเป็นของใหม่ ของเดิมรุ่นนี้จะมีบันได ขึ้นด้านหลังทั้งสองข้าง และก่อสร้างเป็นตึกแบบตะวันตกที่ใช้โค้งมน และบัวหัวเสาเป็นแบบฝรั่งให้เห็น และ เชื่อว่าที่ตึกทำเนียบหลังนี้ คงเป็นที่ทำงานเป็นที่ว่าการมากกว่าที่จะเป็นบ้านพักหรือจวน ซึ่งจวนที่พักท่าน คงจะสร้างส่วนที่เป็นเรือนต่างหากออกไป" จากนั้นได้ไป "ศาลเจ้ากวนอู" ซึ่งอยู่ติดกับ ทำเนียบสมเด็จพระ เจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์และวัดศรีสุริยวงศ์ สืบเนื่องจากนายอากรชื่อ ขออนุญาตใช้ที่ดินเพื่อสร้างเป็น ศาลที่เคารพของพี่น้องชาวจีน ท่านก็ยกที่ดินตรงที่ติดกับทำเนียบและวัดให้สร้างเป็นศาลที่เคารพของชาวจีน ชื่อศาลเจ้ากวนอู เทพเจ้าแห่งความสัตย์ซื่อ เป็นที่เคารพนับถือของชาวราชบุรีมาก และ ตัวเทพเจ้ากวนอูของ ศาลนี้นั้น ได้มาจากเมืองจีนศาลเจ้ากวนอูที่เห็นในปัจจุบัน เป็นศาลรุ่นที่ 3 รุ่นแรกจะเป็นศาลเจ้าไม้เล็กๆ ที่ ศาลเจ้าแห่งนี้ มีการสร้างตู้และเก็บป้ายชื่อไว้ให้คนรุ่นหลังได้รำลึกถึงบรรพบุรุษของตน ป้ายที่อยู่สูงสุดเป็น อันดับแรกข้างบนตรงกลางตู้ นั่น คือป้ายของสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) อันเป็น

เครื่องหมายรำลึกและยกย่องของชาวราชบุรีที่มีต่อสมเด็จพระยาท่านอย่างสูงยิ่ง ในบริเวณที่ติดกันนั่นเอง สมเด็จพระยาบรมมหาราชศรีสุริยวงศ์ท่านได้สร้างวัดประจำตระกูลของท่าน

"วัดศรีสุริยวงศ์" เป็นวัดที่สมเด็จพระยาบรมมหาราชศรีสุริยวงศ์สร้างให้เป็นวัดประจำตระกูลขุนนาง สร้างขึ้นด้วยเงินส่วนตัวของท่านในปีพ.ศ.2415 เสร็จเมื่อพ.ศ.2421 ได้กราบบังคมทูล ขอพระราชทานนามวัด พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 โปรดพระราชทานนามวัดว่า วัดศรีสุริยวงศาaram พระราชทานวิสุงคามสีมาในปีพ.ศ.2422 เป็นพระอารามหลวงชั้นตรี อยู่ติดกับทำเนียบท่านสมเด็จพระยาบรมมหาราชศรีสุริยวงศ์ ทรง พระกรุณาโปรดเกล้าให้พระครูอุดมบัณฑิต (อ่อน) จากวัดพิชยญาติการาม มาเป็น เจ้าอาวาสองค์แรก พระองค์ท่านพระราชทานพระราชทรัพย์ เพื่อสร้างหรือปฏิสังขรณ์พระอาราม ดังพระราชหัตถเลขาที่พระองค์ท่านทรงมีถึงสมเด็จพระยาดังนี้ ...

ถึงเจ้าคุณสมเด็จพระยาบรมมหาราชศรี- สุริยวงศ์

ด้วยเจ้าคุณสร้างวัดศรีสุริยวงศาaram ครั้นนี้ เป็นการกุศลใหญ่และจะเป็นเกียรติยศปรากฏสืบไปภาย นาน่า ฉันมีใจศรัทธายินดี ครั้นจะช่วยสร้างเจดีย์สุฐาน ฤๅเสนาสนะอันใดให้เป็นของเฉพาะสิ่งอันซึ่งเป็นส่วนฉันมีอยู่ ในวัดนั้น เจ้าคุณ ก็ได้ทำการเสียเสร็จแล้วจึงจัดเงิน 50 ชั่ง มอบให้ ลูกหญิงศรีวิไลมาช่วยเจ้าคุณแล้วแต่จะ เห็นควร ใช้ในการกุศลครั้งนี้ หฤๅจะไว้เป็นส่วนสำหรับปฏิสังขรณ์และสร้างสมอันใดขึ้น ในวัดนี้ก็ตามแต่เจ้าคุณ จะเห็นควร ขอให้เจ้าคุณได้รับไว้ในส่วนการกุศลให้สมประสงค์ฉันด้วย พระที่นั่งบรมราชสถิตยมโหฬาร ณ วัน 4๒ ค่ำ ปีเถาะเอกศก ศักราช 1241 เป็นวันที่ 5054 ในรัชกาล ปัตยุบันนี้

(พระบรมนามาภิไธย) สยามินทร์ วัดศรีสุริยวงศ์ เป็นวัดที่ก่อสร้างตามแบบสถาปัตยกรรมตะวันตก แบบโกธิค พระอุโบสถเรียบง่ายไม่มีซุ้มฟ้าโบระกา หางหงส์แต่อย่างใด พาไลพระอุโบสถทำเป็นรูปโค้งมน เดิน ได้รอบพระอุโบสถ บัวหัวเสาเป็นแบบโครินเธียน ที่หน้าบันปั้นปูนทำเป็นรูปฉัตรเจ็ดชั้นวางอยู่ สองข้าง ตรง กลางมีรูปช้างสามเศียรยืนอยู่บนแท่น เหนือช้างสามเศียรมีตราพระเกี้ยวและรัศมีประดับอยู่บนสุด ผนังพระ อุโบสถเขียนสีเป็นลายหินอ่อนสีน้ำตาลทั้งด้านนอกด้านใน เสม้าเป็นเสม้าเหลี่ยม มีเจดีย์ทรงระฆังอยู่หลังพระ อุโบสถ เป็นเจดีย์สูงประมาณ 5 เมตร

สิ่งที่น่าสนใจในพระอุโบสถ ได้แก่พระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 รูปเหมือนสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) เป็นของเก่าดั้งเดิมแต่เมื่อแรกสร้าง วัดเป็นแบบพิมพ์หิน ซึ่งหาชมได้ยาก ในการตามรอยสมเด็จพระเจ้าพระยาบรม มหาศรีสุริยวงศ์ ครั้งนี้ที่ราชบุรีนั้น จุลภัสสร พนมวัน ณ อยุธยา ได้กล่าวถึงคุณูปการที่ สมเด็จพระเจ้าพระยาท่านได้มีส่วนสร้างที่สำคัญให้กับ บ้านเมือง ด้วยท่านเป็นแม่กองเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงที่สำคัญตั้งแต่รัชกาลที่ 3 ถึงรัชกาลที่ 5 ตั้งแต่สร้างเรือกำปั่น ตามแบบตะวันตก มีชื่อเรือเป็นฝรั่ง ได้เป็นกำลังสำคัญในการตัดถนนเจริญกรุงจากริมพระบรมมหาราชวังสู่ ถนนตก ตามที่ฝรั่งได้ฎีการ้องขอ เป็นถนนตัดใหม่สาย สำคัญในบ้านเมืองสมัยรัชกาลที่ 4 จนได้ชื่อว่า New road นอกจากนั้นยังเป็นกำลังสำคัญในการ สร้างพระนครคีรี ที่เพชรบุรี และพระราชวังที่เขาวัง ราชบุรี ที่ปัจจุบันนี้คือวัดเขาวัง ราชบุรีนั่นเอง

ทันตแพทย์หญิงพิมสวาท วัฒนศิริโรจน์กล่าวว่า ขอขอบคุณทางมหาวิทยาลัยราชภัฏบ้านสมเด็จ เจ้าพระยาที่ได้ให้โอกาสไปร่วมกิจกรรม ตามรอยสมเด็จพระเจ้าพระยาฯ ได้ความรู้มากมาย ได้รู้จักวิทยากร หลาย ท่านที่กรุณาเล่าเรื่อง แต่ครั้งเก่าให้ฟังอย่างน่าสนใจเกร็ดเล็กเกร็ดน้อย ล้วนมีความต่อเนื่อง ความเป็นมาหรือ ประวัติศาสตร์ ทำให้คนได้ติดตามเหตุและผลและสร้างพลังเป็น อย่างดี ยังมีเรื่องราวอีกมากที่น่าเรียนรู้ อยาก ให้ทาง มหาวิทยาลัยได้จัดกิจกรรมเช่นนี้ขึ้นบ่อยๆ

ในวันเปิดคลองดำเนินสะดวก อันเป็นวาระสำคัญในประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ บ้านสมเด็จ เจ้าพระยา ได้จัดกิจกรรมเพื่อศึกษาเรียนรู้และรำลึกถึงเรื่องราวของสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ (ช่วง บุนนาค) ผู้ซึ่งมีคุณูปการ ยิ่งต่อประเทศชาติและมหาวิทยาลัยขึ้นในครั้งนี้ และหวังใจว่า เมื่อถึงวาระ สำคัญๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับสมเด็จพระเจ้าพระยาฯ ท่านและมหาวิทยาลัยแล้ว คงได้จัดให้มีกิจกรรมตามรอย ในด้าน อื่นๆ เพื่อให้ได้มีโอกาสเรียนรู้เรื่องราว ในอดีตที่ดั่งามเช่นนี้อีก

ที่มา : ลำพูน ครูศิลป์. (2559, 8 มิถุนายน). ตามรอยสมเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ จากคลองดำเนิน สะดวก-ราชบุรีวัดศรีสุริยวงศ์. กรุงเทพมหานคร, 8.